

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Szerző:

Jamás Ernő

Cím:

A vérmezői tragédia

Forrás:

Hisz irpad

1957. máj. 21.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Idő

1950

Személy

Helyszám

92
Martinovics Igazság

Vasárnap, május 21

A vérmezői tragédia: hol végezték ki Martinovicsot és társait és hogyan találták meg eltitkolt sírjukat

„Martinovicsot is látta négy társával
összeülve a véres
halállal...” (Petőfi: Vérmező.)

Zöldel már a fű a Vérmezőnek az őt tavaszon kertesített északi részén is, ahol Martinovics Ignácot és társait 1795-ben lefejezték. Május 20-án minden esztendőben rájuk kell gondolni, akik Magyarországon a felvilágosodás, a demokrácia megvetői voltak. Martinovics életműve a francia forradalom hatására Rousseau alapelveire épült, aki már az emberek közti egyenlőségről írva, figyelmeztet, hogy: „Elvesztetek, ha feleditek, hogy a gyümölcs mindenkié, a föld senkié!” A Társadalmi Szerződés című művének alapelveit — húsz évvel halála után — a francia forradalmi nemzetgyűlés tömören és nyomatékosan törvénybe foglalta. A francia forradalomban azonban csak a harmadik rend, a polgárság szabadította fel magát, bár mozgató elemnek, hajtóerőnek, a „külváros népet”, a proletárságot használta fel! Az eszmék lényege — amelyről egykor Rousseau és a többi nagy gondolkodó álmodott — azonban csak Lenin és Sztálin forradalmában lendült a megvalósulás útjára, hogy a proletárdiktatúrával, a szocializmus építésével majd a szocia-

lizmus végső céljában, a kommunizmusban teljesebbé be, Martinovics és társai meg nem szervezett forradalmának a magyarországi francia foglyok zendülésével egyidőben kellett volna kitörnie, de nem volt „összekötöttségük a néppel” és a besúgók pallós alá juttatták fejüket.

Hol fejezték le a vértanukat

Vértanúságuk százados évfordulójának megünneplését a rendőrség annakidején megtiltotta, de néhány „rebellis” fiatal író és újságíró kérésére Jászai Mari piros-fehér-zöld-szalagos babérkoszorút tett a Vérmező „Attila-utcai sarkánál” egy fára, az egykori katonai őrház tájékán. Ekkoriban, mint Tóth Béla írta 1895-ben, — úgy vélték, hogy a „Mikó-tertnél”, a mező délkeleti végében (ma Attila-utca és Mikó-utca szögében) történt a lefejezés a „sílbackháznál”, más hagyomány szerint a már lebontott Krisztina-körút 99. számú házzal szemben, amely a mai Endresz György-ter tájékán állott. Hol állt tehát a vérpad? Nem is volt ott semmiféle „alkotmány”, mert a bécsi Magyar Hírmondó levelezője szerint — aki a Czartwinsky-czred katonai négyszögén belül állott —, mint

az első tudósítást helyreigazítja, csak klassz felhánták a földet, hogy a vértanúk kiszökkenő vérért beigya... Régi budaiak elbeszélése szerint (melyet kisdíák koromban e század első éveiben hallottam) a „vérpad” (egy sötétvörös széken ültek az elítéltek) a mai Kőrmöczy-lépcső lejárata előtt három akácfa előtt állott a mező Attila-utcai lejtőjén. Mások állították, hogy a Bécsi-kapun át szekereken hozott vértanukat — ott temették el, ahova a „garnizon-templom tornya (most állítja helyre a Népköztársaság) reggel ötkor árnyékát veti”. A mende-mondának mindig van valami alapja, fellelhető tehát, hogy e szájhagyomány az árnyékról — lefejezések színhelyére vonatkozik. Ez annál valószínűbb, mert a torony árnyéka a Kőrmöczy-lépcső vonala és a most elkészült kerti körönd közé esik.

A kortársak lap-tudósításai és följegyzései ugyanis egybehangzóan a Vérmező északi végét jelölik meg a kivégzés színhelyeül és Kazinczy Ferenc, aki nyílván jóakarójától, a foglyokra felügyelő osztrák kapitánytól vette értesüléseit, a Fogságom naplója kéziratában helyszínrajzot készített a „vérhelyről”. E rajz szerint a vesztőhely, melyet kétszeres szorzójellel jelölt meg, a Vérmező északi végében a mai Attila-utca és Krisztina-körút között a „Gárdaházról” délnyugati irányban volt. A Gárdaház a mai Hadimúzeum dél részének hegyén állott és így a „vérhely” a helyszínrajz szerint valóban az 1939-ben kivágott három öreg akácfa előtt lehetett. Az egykorú kis festmények is ezt a feitevést támogatják. Innen szállították el az öt holttestet, majd a június 3-án lefejezett újabb két vértanú tetemét is

— mint a Magyar Hírmondó írja — „testeik a polgári temetőn kívül temetettek el”.

„Hét piros kereszt”

Ferenc császár a vizsgálat és a pör iratait saját titkos levéltárába vitette és Fraknói első kutatásai közben csupán a bécsi elővizsgálat iratai kerültek felszínre, amíg aztán az első világháború végével megnyílt a titkos levéltár a kutatók számára. A pörrel és a kivégzésekről írni, sőt beszélni is tilalmas volt és csak a sajtó március 15-i felszabadítása után jelent meg az első magyarnyelvű ismeretelés, amelyet Jókai Mór írt az Életképekben Addig csupán Lipcsében adtak ki egy németnyelvű füzetet

1800-ban, de ez inkább „vádolóirat” volt. Magyar nyelven addig csak a kivégzéseket lehetett ismertetni, mint a „halálos büntetés” végrehajtását, mint amilyen hivatalos jellegű, a lap-tudósításokkal egyetelmű szöveget Kazinczy A Győri Magyar Kalendáriumból (1796) Az országzás foglyainak végek címmel „szórol-szóra” kimásolt.

Az 1848 április 22-i országgyűlés ünnepelte elsőnek emléküket, hogy aztán másképp századon át — az 1919. proletárdiktatúrát kivéve — hivatalos emlékezésben nem legyen többé részük. 1848-ban javasolták csontjaik felkutatását is. Petőfi így kiált fel 48-ban írt versében: „Szabadságért elhullt dicső áldozatok, Hol vannak, hol vannak, a ti sírjaitok?” — és csak 66 év után találták meg eltitkolt nyugalóhelyüket. Igaz, 1849 után nem is nagyon keresték a vértanúk csontjait (csak 1909-ben alakult Budán egy kutató-társaság), míg aztán 1914-

háziyomdója 1941 — 9086

ben a véletlen oszlatta el a rejtélyt. Kazinczy, az összeesküvő kortárs, majd a 80-as években Pulszky Ferenc is — figye-men kívül hagyva a Magyar Hírmondó tudósítását — azt a mende-mondát fogadta el, hogy a dunamenti halmokon temették el a lefejezettek.

Gárdonyi Albert, a főváros egykori főlevéltárosa egy 1810. évi mérnöki térrajzon hét piros kereszttel megjelölt helyet vett észre. A jelmagyarázat szerint: „wo die Jakobiner begraben sind”, vagyis, hogy ott nyugosznak a jakobinus vértanúk. A főváros egykor a „generális kaszáll”, Tábor-ter — a mai Vérmező, mely nevét a kivégzés után kapta a néptől — birtoklásáért pört indított a kincstár ellen. Ebben az iratesomóban volt a vizvárosi polgári temetőből 1797-ben kihásított katonai temető irata is, amelyen Hainiss Frigyes budai hítes mérnök megjelölte a vértanúk eltitkolt nyugalóhelyét. A hét kereszt szerint az azóta megszüntetett katonai temető és a városi vámház közt elterülő háromszögű telken volt a titkos sír. Gárdonyi felfedezéséről beszámolt a sajtóban és a főváros közgyűlésén ketten indítványozták a vértanúk nyugalóhelyének felkutatását.

Hét régi csontváz négy sírban

A térrajzon megjelölt hely a Kút-völgyi-út, Budakeszi-út és a régi katonai temető közt fekvő háromszögű vízmosásos terület volt. Április 29-én — két temetőrrrel és két napszámossal megkezdtek az ásásokat. A villamosírók mentén lévő 16 gesztenyét állítólag egy Gerliczy báróné a